
PREZENTARE DE CARTE

V. Spinei, N. Ursulescu, V. Cotiugă (eds.), *Orbis Praehistoriae. Mircea Petrescu-Dâmbovița – in memoriam*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015, 728 p, ISBN 978-606-714-131-3.

Cristian Eduard ȘTEFAN*

Volumul reprezintă o culegere de studii dedicate memoriei academicianului Mircea Petrescu-Dâmbovița cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la nașterea sa, adunate sub egida prestigioasei edituri a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. După o evocare semnată de Victor Spinei (*Mircea Petrescu-Dâmbovița – 100 de ani de la naștere*) și o trecere în revistă a vieții și operei marelui cercetător datorate lui Nicolae Ursulescu și lui Vasile Cotiugă (*Viața și activitatea Academicianului Mircea Petrescu-Dâmbovița*), volumul cuprinde 28 de studii grupate în trei secțiuni (LITHICUM, METALLICUM și MISCELLANEA), o listă cu abrevieri și o listă a contributorilor.

Secțiunea LITHICUM este deschisă de studiul lui Vasile Chirica și al lui Valentin-Codrin Chirica, intitulat *Comunitățile umane ale Paleoliticului superior european: utilizarea resurselor* (p. 61-87). Sunt trecute în revistă cele trei resurse esențiale pentru evoluția omului din cele mai vechi timpuri, anume apa, focul și pământul, fiecare cu implicațiile sale materiale și simbolice și cum acestea se reflectă în descoperirile arheologice.

Al doilea studiu, intitulat *Despre descoperirea stațiunii eponime a civilizației Cucuteni* (p. 89-130), este elaborat de către Mădălin Cornel Văleanu și ne prezintă momentele inițiale ale descoperirii celebrei stațiuni din Moldova care a dat numele culturii Cucuteni. Prin studierea arhivelor și a publicațiilor vremii sunt reconstituite cu fidelitate evenimentele din anii 1884 și 1885, primele cercetări ale sitului Cucuteni și ecoul descoperirilor în presa epocii.

Al treilea articol îi aparține lui Attila László și se numește *Momente din istoria cercetării culturii Cucuteni-Ariușd. Corespondența lui Hubert Schimdt cu Ferenc László din perioada săpăturilor de la Cucuteni (1909-1910)* (p. 131-156). Sunt evocate patru scrisori păstrate în arhiva Muzeului Național Secuiesc din Sf. Gheorghe care arată legăturile dintre cei doi arheologi și începuturile studierii ceramicii pictate eneolitice din Transilvania și Moldova. Ca urmare a studierii materialelor, aflate în custodia Muzeului Național Secuiesc, Schmidt a putut ajunge la concluzia foarte importantă că „stațiunile din valea Oltului superior, din Transilvania, formează un grup distinct în comparație cu așezările extracarpătice”.

A patra contribuție, *Noi date despre cercetările arheologice din 1928 în așezarea cucuteniană de la Fedeleșeni, jud. Iași* (p. 157-196), este elaborat de Nicolae Ursulescu și ne prezintă rezultatele cercetărilor arheologice întreprinse de I. Nestor. Așezarea este cunoscută mai ales datorită sceptorului în formă de cap de cal descoperit aici, iar meritul studiului lui N. Ursulescu este corectarea unor informații eronate despre sit din literatura de specialitate

* Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, str. Henri Coadă, nr. 11, București; cristarh_1978@yahoo.com.

(cum ar fi amplasamentul exact al așezării sau data exactă a cercetărilor lui Nestor). Este reprodus și jurnalul de șantier al lui Nestor din care reiese cercetarea mai multor locuințe de suprafață cu platformă și a unor gropi, dar și a unui sistem de îngrădire a așezării.

Cel de-al cincilea studiu le aparține Senicăi Țurcanu și Luminiței Bejenaru și se numește *Data regarding the usage of animal traction within the Cucuteni-Tripolye cultural complex* (p. 197-242). Sunt analizate indiciile directe și indirecte pentru folosirea bovinelor la munci agricole și la transport, care ar face parte din așa numita “revoluție a produselor secundare” definită de A. Sherratt. Cele mai vechi dovezi pentru aceste tipuri de utilizări ale animalelor provin din situri precucuteniene târzii, pentru ca spre finalul culturii Cucuteni ele să se intensifice, pregătind o adevărată „explozie” a acestor dovezi în mileniul IV BC.

Al șaselea studiu, *Tipologia locuințelor eneolitice de pe teritoriul României* (p. 243-282), este scris de către Vasile Cotiugă și analizează un număr de 1734 de locuințe din 309 așezări eneolitice de pe teritoriul României. Criteriile utilizate de autor în analiza sa au fost elevația, forma, numărul de camere, suprafața, modul de realizarea a podelelor și pereților. Au fost determinate șase mari tipuri de locuințe eneolitice, fiecare cu mai multe subtipuri și variante.

Cel de-al șaptelea articol îi aparține lui Victor Spinei și se numește *Piese din silex volhynian în complexele eneolitice din Moldova de la vest de Prut* (p. 283-354). Este analizată prezența silexului volhynian, originar din zona interfluviului Styr-Horyn în 18 așezări cucuteniene și Horodiștea-Foltești din Moldova de la vest de Prut (Băiceni-Dâmbul Morii, Bârgăuani, Cucuteni, Dobreni, Drăgușeni, Erbiceni, Ghelăiești, Mastacăn, Oltenești, Pocreaca, Rădășeni, Ripiceni, Ruginoasa, Siret, Suhuleț, Târgu Ocna, Traian, Trușești, Valea Lupului și o localitate necunoscută din Moldova). Sunt amintite sursele de silex volhynian, cronologia diverselor comunități care au manipulat piesele de silex de acest tip, dar și căile de pătrundere a lui în Moldova.

Al optulea studiu, *Despre o categorie ceramică din așezarea cucuteniană de la Trușești-Țuguiața* (p. 355-372) este redactat de către Zoia Maxim și documentează o categorie ceramică mai specială din situl de la Trușești-Țuguiața, și anume ceramica decorată mai neglijent, pe care o pune pe seama stângăciei ucenicilor în raport cu vasele executate atent de către olarii consacrați. Totodată, aceste stângăcii constituie adevărate “mărci de olar” foarte importante pentru stabilirea centrelor de producție a ceramicii.

Al nouălea articol, intitulat *Un sondaj arheologic în așezarea cucuteniană de la Băiceni-Dâmbul Morii (com. Cucuteni, jud. Iași)* (p. 373-378) îi aparține lui Octavian Bounegru și prezintă rezultatele unui sondaj întreprins de autor în situl de la Băiceni în anul 1978, prilej cu care au fost descoperite două „complexe de cult”.

Cel de-al zecelea studiu, *Cercetări în situl cucutenian de la Fulgeriș, jud. Bacău* (2003-2013) (p. 379-420) este elaborat de către Lăcrămioara-Elena Istina și prezintă rezultatele a 10 ani de cercetări arheologice în așezarea Cucuteni A3 de la Fulgeriș-La 3 cireși/Dealul Fulgeriș din județul Bacău. Sunt discutate stratigrafia, structurile de locuire și sistemul de îngrădire a așezării, dar și materialele arheologice (foarte succint), autoarea precizând faptul că o monografie detaliată a sitului este în pregătire.

Al unsprezecelea articol, intitulat *Anthropomorphic representations from Precucuteni culture uncovered at Suceava-Șipot* (p. 421-428), este elaborat de către Constantin-Emil Ursu și tratează plastica antropomorfă precucuteniană descoperită în urma cercetărilor arheologice din 1953-1963 în așezarea de la Suceava-Șipot. Sunt discutate cinci figurine antropomorfe prin prisma formei și decorului acestora, precum și legăturile acestora cu piese asemănătoare din regiunile învecinate.

Cel de-al doisprezecelea articol, *O categorie de idoli antropomorfi din cultura Cucuteni* (p. 429-434), îi aparține lui Constantin Ionomu și discută despre figurinele asexuate din arealul cucutenian, pe care le împarte în două categorii: idolii conici și cei cilindrici. Bazându-se pe cercetările proprii din stațiunea de la Pocreaca, jud. Iași, autorul menționat analizează aceste tipuri de figurine, fără a ajunge la o concluzie cu privire la semnificația lor.

Cel de-al treisprezecelea studiu, intitulat *Studiul unor probe de pigmenți minerali din situl cucutenian de la Buznea* (com. Ion Neculce, jud. Iași) (p. 435-450) este scris de către Dumitru Boghian, Ion Sandu, Viorica Vasilache și Sergiu-Constantin Enea și documentează compoziția chimică a două lentile de pigment mineral și a unui fragment ceramic contaminat cu urme de pigment roșu crud de la Buznea (Cucuteni B1). Sunt puse în evidență natura chimică a pigmenților, proveniența și modul de utilizare a acestora.

A paisprezecea contribuție, *On the craft and art of Cucuteni potters. A case study* (p. 451-464) este elaborat de George Bodi, Viorica Vasilache și Radu Pîrnău și analizează posibilitatea stabilirii funcționalității vaselor pe baza analizei pastei. Pornind de la investigarea unor fragmente ceramice din așezarea de la Hoisești-La Pod se ajunge la concluzia că în cazul acestei așezări selecția materiei prime era făcută în funcție de destinația finală a recipientului ceramic.

Al cincisprezecelea studiu, intitulat *Determinări arheobotanice pe un lot de materiale arheologice din situl cucutenian de la Fetești-La schit* (com. Adâncata, jud. Suceava) (p. 465-484), scris de către Dumitru Boghian, Sorin Ignătescu, Daniela Murariu și Cezar Tomescu, documentează loturile arheobotanice descoperite aici cu prilejul cercetărilor arheologice în nivelurile Cucuteni A3 și B1-B2. Au fost determinate cereale (grâu și secară), golomăț, brusture, dar și frunze de ulm, carpen, fag, alun, stejar și zăzăr, care contribuie la conturarea peisajului preistoric.

Seria METALLICUM debutează cu cel de-al șaisprezecelea articol, *Mircea Petrescu-Dîmbovița und die frühbronzezeitliche Glina-Kultur* (p. 485-508), scris de Cristian Schuster și Ion Tuțulescu. Este subliniată contribuția lui Mircea Petrescu-Dîmbovița la cercetarea epocii timpurii a bronzului din România, mai ales cu privire la cultura Glina. Se știe că cercetătorul amintit a întreprins săpături arheologice proprii în tell-ul de la Glina, într-o primă etapă în anii 1943 și 1945-1948, și într-o a doua etapă, în anii 1969 și 1970, împreună cu Eugen Comșa. C. Schuster și I. Tuțulescu trec în revistă cu această ocazie teoriile exprimate de diverși autori de-a lungul vremii cu privire la evoluția și periodizarea culturii Glina.

Al șaptesprezecelea articol, intitulat *Transformări culturale în nord-vestul României la sfârșitul epocii bronzului* (p. 509-523) este elaborat de Alexandru Vulpe și examinează transformările culturale apărute la sfârșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului în contextul apariției unor elite a căror putere se baza pe exploatarea cuprului și aurului, în zona Lăpușului. Sunt realizate comparații cu alte descoperiri, relativ similare, cum ar fi binecunoscutul tumul de la Susani sau complexe de tip Vârtope, care ar reflecta „apariția unei noi ideologii, exprimată prin cultul funerar, și în care diferențele de statut social sunt minimalizate”.

A optsprezecea contribuție, *Von Lanzenspitzen in Form Sejma-Turbino zum Typ Odăile-Podari* (p. 525-542) îi aparține lui Tiberiu Bader și discută despre două tipuri de vârfuri de lance din cercul Sejma-Turbino: Odăile-Podari și Keliberda. Originea lor a născut controverse în literatura de specialitate, unii autori presupunând-le ca provenind din vest și paralelizându-le cu mormintele cu puț de la Micene, iar alții legându-le de bronzurile Anyang din China.

Al nouăsprezecelea studiu, intitulat *Topoarele cu disc și spin de la Oarța de Sus și Odești (jud. Maramureș)* (p. 543-558) este elaborat de Carol Kacsó și introduce în circuitul științific două topoare cu disc și spin din zona de joncțiune a județelor Maramureș, Satu Mare și Sălaj, în zona numită Țara Codrului. Piesele prezintă urme vizibile de intervenție asupra lor (lovituri, părți retezate etc.), autorul interpretând asemenea acțiuni ca o anulare a funcției inițiale a topoarelor (arme sau însemne de putere). Probabil ele au fost depuse în mod intenționat în cadrul unor ceremonii care vizau onorarea unei zeiță războinice.

A douăzecea contribuție, *Descoperiri de bronzuri din Podișul Sucevei: probleme generale, evidente, perspective* (p. 559-578) este redactată de către Bogdan Petru Niculică și Dumitru Boghian și încearcă să integreze descoperirile de bronzuri din Podișul Sucevei într-un cadru mai larg al unor rețele de schimburi în care avem și resursele salifere, silixul, cetățile fortificate etc. De asemenea, este discutată și posibilă origine a minereurilor de cupru utilizate la confecționarea pieselor de bronz din zonă, din păcate multe din acestea fiind distruse de acțiunile antropice moderne.

Cel de al douăzeci și unu articol, numit *Două culturi hallstattiene timpurii cu ceramică canelată din regiunea est-carpatică: trăsături generale și locale* (p. 579-614) le aparține lui Oleg Levițki și Maiei Kașuba și discută apariția a două complexe mari cu ceramică canelată în estul Europei (Gáva-Holigrady-Grănicești și Chișinău-Corlăteni) ca urmare a extinderii spre est a unor aspecte culturale din marele cerc canelat vestic, Lăpuș II - Gáva I și Belegiș II/Cruceni - Belegiș II.

Studiul cu numărul douăzeci și doi, *Piese de aramă și bronz din așezarea hallstattiană timpurie de la Siret-Dealul Ruina (jud. Suceava)* (p. 615-637) îi este datorat lui Ion Mareș și prezintă piese din cupru și bronz recuperate din situl de la Siret-Dealul Ruina din contexte Grănicești. Sunt discutate nouă piese (trei lame de cuțit, o cataramă de bronz, un inel, un ac, o picătură de la turnare și două celturi), din punct de vedere al tipologiei, compoziției chimice și încadrării lor în cercul mai larg al metalurgiei primei epoci a fierului în zona Sucevei.

Seria MISCELLANEA debutează cu o evocare, *Mircea Petrescu-Dîmbovița – Profesorul și Omul* (p. 639-644) și i-o datorăm lui Vasile Chirica. Sunt amintite câteva din gesturile lui Mircea Petrescu-Dîmbovița față de alți colegi și colaboratori de-a lungul vremii (A.C. Florescu, A. Nițu, V. Chirica etc.), pe care i-a sprijinit în diverse etape ale vieții științifice și nu numai.

Cea de-a douăzeci și patra contribuție, *Călătorie de cercetare arheologică în județul Covurlui* (p. 645-655) este elaborată de către Costin Croitoru și descrie o cercetare de teren din 1939 a lui Mircea Petrescu-Dîmbovița, pe atunci tânăr asistent la Muzeul Național de Antichități. Cu acest prilej au fost inventariate 30 de puncte noi de interes arheologic, unele dintre ele devenind stațiuni eponime pentru cercetarea arheologică ulterioară (Stoicani, Foltești, Tămăoani).

Studiul cu numărul douăzeci și cinci, intitulat *Situl arheologic de la Șcheia-Siliștea (jud. Suceava) – mărturii din preistorie până în Evul Mediu* (p. 657-669) este scris de către Mircea Ignat și Bogdan Petru Niculică și prezintă o sinteză a cercetărilor arheologice mai vechi și mai noi din așezarea de la Șcheia-Siliștea prilejuite de construcția căii ferate Suceava - Păltinoasa. Au fost depistate vestigii de locuire aparținând culturilor ceramicii liniare cu capete de note muzicale, Precucuteni, amforelor sferice, Komariv, Grănicești, La Tène, II-III p. Chr., Sântana de Mureș-Cerneahov și medievale.

Al douăzeci și șaselea articol, *Noi date și observații privind exploatarea și transportul sării în preistorie* (p. 671-693) este redactat de către Gheorghe Lazarovici și Cornelia-Magda

Lazarovici și sintetizează documentarea surselor de sare și infrastructura obținerii și transportului sării în preistorie. Sunt analizate mai multe zone de impact în acest domeniu cum ar fi Govora-Oltul mijlociu, Ocna Sibiului (importantă în procesul neolitizării), Mureșul mijlociu (cu situl de la Turdaș), Turda-Micești-Tureni-Cheile Turzii, Cluj-Napoca, bazinul Someșului Mic, Cojocna, bazinul Someșului Mare. Interesantă mi se pare documentarea tipului de ciocan zis *de tip minier* în contexte clare legate de exploatarea sării (Băile Figa).

Al douăzeci și șaptelea studiu, *Poziția indoeuropenei comune față de limbi-bază. Implicații asupra problemei localizării patriei primare indoeuropene* (p. 695-705) este realizat de către Marius Alexianu și subliniază contribuția lingvistică ce ar trebui să fie decisivă în alegerea unuia dintre cele patru modele distincte pentru localizarea patriei primare indoeuropene (Gimbutas, Gamkrelidze/Ivanov, Renfrew, Mallory). Concluziile trase de cercetătorul amintit cu privire la localizarea unui prezumtiv *Urheimat* indoeuropean înclină spre linia interpretativă Gimbutas-Mallory.

Studiu cu numărul douăzeci și opt, intitulat *Observații privitoare la răspândirea neoliticului și la perpetuarea unor aspecte ale sale în Africa de Nord* (p. 707-718) îi aparține lui Adrian Poruciu și privește, din perspectivă etnoarheologică, răspândirea modului de viață neolitic din Semiluna fertilă către sud-estul Europei, Creta și Cipru și păstrarea unor tradiții neolitice la unele populații conservatoare din nordul Africii, cum ar fi berberii magrebieni.

Volumul se constituie într-un demers foarte util preistoricilor din sud-estul Europei și nu numai. Conține contribuții de certă valoare ale unor specialiști consacrați, o grafică deosebită (incluzând multe ilustrații color) și o structură logică și ușor de urmărit. Consider că scopul inițial al volumului, omagierea profesorului Mircea Petrescu-Dîmbovița la cei 100 de ani de la nașterea sa, a fost pe deplin atins.